

Тақриз

ба диссертатсияи Абдуллоева Заррина Фатуллоевна дар мавзӯи “Таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10. 02. 22. - Забонҳои халқҳои кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё Африко ва сокинони бумии (аборигенҳо) Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ)

Маълум аст, ки ҳар вожа аз таркиби вожагони забони форсӣ-тоҷикӣ шохид бар ҳар марҳала ва давраи рушду такомули забон буда, дар бештари маворид бозтобкунанда ё мунъакиси таъриху рушди ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ он забон доништа мешавад. Аз ин дидгоҳ омӯзиш, пажӯҳиш ва баррасии ҳар вожа дар имтидоди рушди таърихӣ забон аз аҳамияти зиёде назариву амалӣ бархурдор аст.

Истилоҳоти мусиқии тоҷикӣ, ки як ҷузъи ҷудонашавандаи таркиби луғавии забон буда, мабдаъ аз аъмоқи қуруни бостон мегиранд, аз сӯи донишмандони шинохта А. Низомов, Н. Нурҷонов, А. Раҷабов, Ф. Азизӣ, Н. Ҳакимов ва ғайраҳо мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Вале лозим ба таъкид аст, ки ин пажӯҳишҳо ғолибан ҷанбаи таърихӣ доранд. Роҷеъ ба таърихи ташаккули истилоҳоти мусиқӣ дар забоншиносии тоҷик ба ҷуз аз таҳқиқоти И.С.Эшматова “Семантическая и функциональная классификация музыкальной терминологии русского и таджикского языков” қори муқаммале таълиф нашудааст.

Аз ин лиҳоз диссертатсияи номзодии Абдуллоева Заррина Фатуллоевна “Таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ” бо аҳамият ва муҳаббатҳои худ як падидаи тоза ва ҷолиб дар бахши истилоҳоти забоншиносии тоҷик буда, ҳамин ҳоло метавон муаллифро барои ба сомон расонидани ҷунин як қори пурарзиш, ки бар асари заҳмати зиёд ва саъю талошҳои ҳастанопазир ба даст омадааст, табрик намуд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва китобнома ташкил шудааст.

Шоёнӣ таъкид аст, ки ҳар дигаргунӣ ва навоварие, ки дар ҷомеа ба вучуд меояд, асари худро ба забон мегузорад. Тавре ки дар ҷавҳари тазаккур шуда буд, истилоҳоти мусиқӣ низ як ҷузъи ҷудонашавандаи таркиби луғавӣ мебошанд ва дар ҳаҷ вақт ва ҳаҷ замоне аз раванди мазкур дар қанор набудаанд. Ҳар миллати соҳибтамаддун мусиқии вижаи худро дорад, ки ин вижагиҳо боис бар он мешавад, ки мусиқии миллии як миллат ва ё халқро аз мусиқии соири миллатҳо фарқ қард. Ба андешаи бисёре аз пажӯҳишгарон оҳанг ва лаҳн аз аносире ҳастанд, ки гавҳари асосии мусиқиро ташкил медиҳанд. Баррасӣ ва пажӯҳиши иҷмолии осори пешинӣ мо дар бахши мусиқӣ, ба вижа дар давраи шукӯҳу авҷи ҳукмронии Сосониён имкон фароҳам месозанд, ки ба

бисёре аз пахлуҳои ҳанӯз норавшани пайдоишу рушди мусиқии миллӣ равшанӣ андохта шавад.

Пас аз он ки арабҳо Фарорӯд ва Хуросонро тасарруф карданд, бештари осор ва ёдгориҳои миллии моро ё аз байн бурданд ва ё баъдан ба забони арабӣ баргардон намуда, моли асосии худ медонистанд. Тавре ки дар муқаддимаи диссертатсия таъкид шудааст, “мутаассифона, бештари солноманависон ва муаррихон бо назардошти вазъи сиёсии он замон, фарҳанги то исломӣ, аз ҷумла осори мусиқиро танҳо ба мардуми араб нисбат додаанд”, ки мо низ комилан ҳамрабӣ бо ин андешаҳо ҳастем.

Сарчашмаҳои бозғитимоди таърихӣ шаҳодат бар он медиҳанд, ки гузаштагони мо аз ҳамон даврони бостон ошноӣ ба мусиқӣ доштаанд. Як далели ин ошноӣ ин аст, ки гузаштагони мо “риёзиётро ба ҷаҳор навъ тақсим мекарданд: нахуст арифметикӣ (арифметика), дувум ҳандасиёт, сеум ҳайати афлок, ҷаҳорум мусиқӣ (нақл аз тарҷумаи форсии “Хулосаи расоили “Ихвон-ус-сафо” дар китоби “Насри муосири форсӣ”- и Эраҷи Афшор, Техрон, 1330, сах. 162).

Аз ҷумлаи донишмандоне, ки таваҷҷуҳи ҳосе ба мусиқӣ доштааст, Абӯнасири Форобӣ аст, ки ӯ илми мусиқиро медониста ва онро барои тақмили маълумот дар радифи риёзӣ ва ҳикмат омӯхта буда, таълифоте дар ин мавзӯ дошта...” (ҳамон ҷо, ҳамон сах.). Дар яке аз ҷунин таълифоташ Абӯнасири Форобӣ дар “ал-Мадҳал ила-с-синоати-л-мусиқӣ” дар мавриди фарҳанги мусиқии мардумони Фарорӯду Хуросон қабл аз ишғоли арабҳо таъкид мекунад, ки мусиқӣ “ин ҳамон илмест, ки гузаштагони мардуми Аҷам - донишмандони аҳди Хусрави Парвиз машҳур кардаанд”.

Ҳамин тавр, дар муқаддима фикру андешаҳои бисёре аз шахсиятҳои маъруф ва машҳур, амсоли Абӯалӣ Сино, Абдуллоҳи Хоразмӣ, Сафиуддини Урмавӣ, Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ ва бисёри дигарон роҷеъ ба мусиқӣ оварда шудаанд, ки ба назари мо муқаддимаро аз лиҳози муҳтавиёт хеле қавӣ ва илмӣ сохта, аз иттилои фароҳи Абдуллоева 3. дар мавриди мавзӯи пажӯҳиш дарак медиҳад.

Боби 1 “Масъалаҳои назариявӣ ва амалии истилоҳнигорӣ ва инъикоси онҳо дар истилоҳоти мусиқии забони тоҷикӣ” унвон шудааст. Дар ин боб дар баҳши 1, ки “Масъалаҳои назариявии истилоҳотшиносӣ” номгузорӣ шудааст, қабл аз ҳама, таваҷҷуҳи моро ба худ ҷалб кард, ин истилоҳи “номвожа” аст, ки аз ҷумлаи навтарин истилоҳоти забони имрӯзаи тоҷикӣ буда, ба ҷойи вомвожаи “номенклатура” истифода шудааст, мебошад. Дар идома муаллиф ба дурустӣ таъкид мекунад, ки “аз назари илмӣ ба таври дақиқ муайян кардани мафҳумҳои калима, истилоҳ ва номвожа, ки воҳидҳои муҳими луғавии забон ба шумор мераванд, барои муайян кардани марҳилаҳои таърихии ташаккули такомули ҳар кадом забон аз аҳамияти калон бархурдор аст.”

Вале, ҳамчунон ки маълум аст, то кунун миёни забоншиносон дар мавриди мушаххас намудани мафҳуми истилоҳ ваҳдати назар ба мушоҳида намерасад. Муаллифи диссертатсия бо овардани фикру назарҳои донишмандони шинохтаи забоншинос дар иттико бо гуфтаҳои пажӯҳишгари тоҷик Мирзо Ҳасани Султон чаҳор вижагии истилохро, ки онро дар тафовут бо калимаҳои маъмули забон қарор медиҳад, зикр мекунад, ки мантиқӣ ва илмӣ мебошанд.

Фасли 2 боби 1 “Марҳилаҳои асосии инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ” номида шудааст, ки дар он таъкид мегардад, ки истилоҳоти мусиқии тоҷикӣ ба таърихи сиёсату иҷтимоии халқи тоҷик ва соири форсиабонон робитаи ногузастанӣ дошта, мароҳили рушди истилоҳоти ин санъати нафиса низ ба таърихи сиёсату иҷтимоӣ ва фарҳангии миллат дар алоқамандии тангтанг қарор дорад.

Пас аз баррасӣ ва пажӯҳиши донишмандони саршинос ва ба вижа, Н.Г. Ҳақимов - муаллифи “Фарҳанги истилоҳоти мусиқии “Шоҳнома” муаллифи диссертатсия рӯзе ба давраҳо ё марҳилаҳои умдаи истилоҳоти мусиқӣ ба чунин натиҷагирӣ расида, гурӯҳбандӣ менамояд:

- 1) Марҳилаи то исломӣ;
- 2) Марҳилаи асрҳои миёна ё густариши фарҳанги исломӣ;
- 3) Марҳилаи замони муосир

Ба назар мерасад, ки гурӯҳбандии мазкур ҷиҳати омӯختан ва пажӯҳиши бахшҳои дигари истилоҳоти забони тоҷикӣ метавонад чун як роҳнамои пураарзиш хидмат кунад.

Дар баҳши “Марҳилаи тоисломии инкишофи мусиқии тоҷикӣ” муаллифи диссертатсия саъю талошҳои зиёдеро ба харҷ додааст, то мусиқии миллии моро қабл аз зуҳури ислом нишон бидиҳад. Далоил ва шавоҳиди хеле зиёд ва дар айни замон муътамад метавонад сабаб шуд, қазоват кард, ки муаллифи диссертатсия ба ҳадафи ниҳии худ расидааст.

Дар баҳши “Марҳилаи асрҳои миёна ё марҳилаи густариши исломӣ” ин давраи рушду такомули илми мусиқӣ ва истилоҳоти он ҳамаҷониба аз назари таҳқиқ гузаронида шуда, муаллифи диссертатсия бо далоилу шавоҳиди муътамад хулосаронӣ мекунад. Дар таърихи мусиқии давраи исломии тоҷик бисёре аз мусиқидонон, мутрибон ва сарояндагони барҷастае, ки номи худро то абад бо сарнавишти ин миллати куҳанбунёд ва ё бостонӣ ба ҷой гузоштаанд, кам нестанд. Ин ҷо пеш аз ҳама ҳамон мисраи “Рӯдакӣ чанг бигрифту навохт”-и устод Рӯдакӣ, Залзалии Розии Нойӣ (қарнҳои X-XI), сароянда Ситтии Заррин (қарни XI), мутрибон Қулмуҳаммади Удӣ, Ҳасани Балабонӣ, Аҳмади Гижакӣ, Алии Кӯчаки Танбурӣ, Ҳасани Нойӣ (қарни XV) ва чандин тани дигарро метавон ёдовар шуд.

Дар идомаи ин фасл муаллиф бо намуна ва шавоҳиди зиёд дар бораи мусиқии ҳирфавии забони тоҷикӣ, ки реша дар марҳилаи то

исломӣ ва исломӣ рушд ва такомул дорад, ба дурустӣ аз ҷойгоҳ ва нақши мактабҳои мусиқӣ, ағлаб дар тамаддуни марокизи Фарорӯд ва Хуросон аз қабиле Самарқанд, Бухоро, Балх, Марв ва Ҳирот муртабит ба инро таъкид мекунад.

Ин нукта хеле муҳим ба назар мерасад, ки “Шашмақом” дар ҳунари мусиқии тоҷик “сатҳи олие санъат шинохта шудааст, ки асолати касбии классикиро дар худ таҷассум менамояд (Диссерт., саҳ 31). Баъдан муаллиф ишора бар он мекунад, ки ба назари пажӯҳишгарон “Шашмақом” дар қарни ХУШ дар муҳити ҳунарии Бухоро ташаккул гардидааст. Сипас ӯ асомии мақомҳои “Шашмақом”-ро зикр мекунад, ки ба қарори зайланд: “Бузург”, “Рост”, “Наво”, “Дугоҳ”, “Сегона” ва “Ироқ” ва ҷунин як натиҷагирии асосноки илмӣ мекунад: “Ҷунон ки ба мушоҳида мерасад, номи аксари мақомҳо, ба истиснои “Ироқ” номвожаҳои асила тоҷикианд, ки аз асли тоҷикӣ доштани ин навъи санъати нафиса гувоҳӣ медиҳад”(Диссертатсия, саҳ. 31). Ба назари мо ин натиҷагирӣ як далели қавӣ бар он шуда аз мудайёне, ки “Шашмақом”-ро меҳоханд чун сарвати миллии худ нишон диҳанд.

Рӯи ҳам рафта, агар мухтаво ва мазомини ин фасро ба сурати фишурда арзёбӣ кунем, мебинем, ки дастовардҳои ёфтаи муаллиф хеле зиёд буда, тамоми марҳилаҳои рушди мусиқии тоҷикро дар ин даврони рушд, яъне “Марҳилаҳои асрҳои миёна ё марҳилаи густариши исломӣ” аз назари таҳқиқ таҳлил намуда, натиҷагирӣҳои тоза ва бикри худро иброз доштааст. Инчो мо бинобар маҳдудияти замони ҳаминро меҳоҳем, ба арз расонем, ки муаллиф дар робита ба фасли мавриди таҳқиқ муваффақ будааст.

Фасли дигари боби 1 “Марҳилаи сеюм ё марҳилаи замони муосир” унвон шудааст, ба рушду такомули ҳунари мусиқии тоҷик пас аз Инқилоби Уктабр ва ба вучуд омадани ҷумҳуриҳои худуди Шӯравии Сотсиалистӣ дар худуди Осиёи Миёна ва аз ҷумла таъсиси Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон бахшида шудааст.

Ҷамҷунон ки илми забоншиносӣ ба исбот расонидааст, вомвожагузинӣ бинобар авомили сиёсату иқтисодӣ, фарҳангиву иҷтимоӣ ва амсоли ин тағйир меёбад, ки инро мо дар намунаҳои вомвожаҳои давраи то исломӣ, исломӣ ва муосир ба хубӣ мебинем. Агар вомвожаҳои қабл аз зуҳури ислом дар забони тоҷикӣ асосан вомвожаҳои юнонӣ, лотинӣ, хиндӣ, оромӣ ва амсоли ин бошанд, пас аз зуҳури ислом ва пазируфтани дини ислом вуруди вомвожаҳои арабӣ шурӯъ аз ҳамон давраи аввал ба тадриҷ ва аз нимаи дуюми қарни XI селосо вориди забон гардида, то авохир ва аввали қарнҳои XIX ва XX рӯ ба афзоиши муҳлик ба забон доштанд.

Аммо пас аз вуқӯи ҳодисоти фавқуззикр ин манбаи вомвожагирӣ тағйир ёфта, ҳар чи бештар истилоҳот ва вомвожаҳои русӣ ва аврупоӣ аз тариқи забони русӣ роҳ ба забони тоҷикӣ меёбанд.

Дар иртибот ба истилоҳоти мусикӣ маҳз, дар ҳамин марҳила аст, ки чунин истилоҳоте ё вожаҳое мисли опера, балет, симфония, кантата, оратория вориди забони тоҷикӣ шуда, имрӯз чун як ҷузъи таркиби луғавии забон маҳсуб гардида, дар фароянди воҷасозии забони тоҷикӣ чун як ҷузъи асосӣ ба кор бурда мешаванд. Ҳамаи ин таҳаввул ва дигаргунӣ дар забони тоҷикӣ дар диссертатсия бозтоби худро ёфта, мавриди пажӯҳиш ва таҳлил қарор гирифтаанд.

Боби 2 “Роҳҳои инкишоф ва ташаккули истилоҳоти мусикии тоҷикӣ” номгузорӣ шудааст.

Дар фасли аввали ин боб, ки “Истилоҳоти асили мусикии тоҷикӣ” номгузорӣ шудааст, муаллиф дар иттико бо сарчашмаҳо ва маъхазҳои муътамад чунин хулосаронӣ мекунад, ки “аксари истилоҳоти мусикии миллии тоҷикӣ, аз ҷумла номи созу оҳангҳо реша дар забони тоҷикӣ доранд” (Диссертатсия, сах. 40). Барои таъйиди ин андеша нахуст ӯ дар иттико бо фикру назарҳои профессор Аслиддин Низомов табудули назар мекунад. Ба назари мо имрӯз А. Низомов яке аз донишмандтарин олимоне ҳаст, ки воқеан, аз таърих ва рушду такомули мусикии тоҷик, сабқҳо, мактабҳои гуногуни мусикии тоҷик ошноии комил доранд, ҳамчунин дониши забоншиносии ӯ низ дар сатҳи матлуб қарор дорад.

Муаллиф дуруст таъкид мекунад, ки истилоҳоти асили мусикии тоҷикиро аз осори фаровони илмиву адабии ниёкон бояд ҷустуҷӯ ва ошкор кард.

Ҳамин тавр бо овардани намунаҳои хеле зиёд аз ашъори устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавсӣ, Низомии Ганҷавӣ, Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣи Румӣ, Абдурахмони Ҷомӣ ва ғайраҳо муаллиф фикру назарҳои худро ба исбот расонидааст.

Ҳамчунин лозим ба таъкид аст, ки дар таърихи забону адабиёти тоҷик рисолаҳои манзуми мусикӣ ва ашъори ҷудоғонаи марбут ба лаҳну оҳангҳои мусикӣ низ мавҷуданд, ки дар онҳо аз истилоҳот ва номвожаҳои мусикӣ ёдоварӣ шуда, мавриди шарҳу тавзеҳ қарор ёфтаанд.

Ағлаби муаллифони рисолаҳои мусикӣ дар иртибот ба ин ба ашъори сурудаи Кавкабии Бухороӣ, ки воқеан аз мусикадонони маъруф шинохта шудааст, истинод кардаанд.

Дар ин боб, муаллиф пас аз пажӯҳишҳо ва таҳлилҳои амиқи олимона истилоҳоти мусикии забони тоҷикиро, аксаран аз вожаҳои тоҷикӣ сохташуда иборат мекунад, ки барои пажӯҳишгарон ва муҳаққиқони на танҳо истилоҳоти мусикӣ, балки барои соири муҳаққиқони илми забоншиносӣ дар омӯзиш ва таҳлили таркиби луғавии забон сарчашмаи муътамаде метавонанд бошанд. Бахши хеле боарзиши ин фасл истилоҳоти иқтибосии забонҳои аврупоӣ бо зикри асли баромадашон тасвир шуда ва таъкид гардидааст, ки истилоҳоти мазкур тавассути забони русӣ ва ба гунаи русӣ вориди забони тоҷикӣ шудаанд.

Хулосарониҳо ва натиҷагирӣ, ки муаллифи диссертатсия Абдуллоева З.Ф. дар иртибот ба истилоҳоти боби мазкур баён кардааст, илмӣ, мантиқӣ ва дуруст ба назар мерасанд.

Боби 3. “Роҳ ва усулҳои истилоҳозии мусиқии тоҷикӣ унвон шудааст. Ин боб низ, бо бархе мавриди баҳсбарангез дар сатҳи матлуби илмӣ навишта шуда, муаллиф саъй бар он кардааст, ки истилоҳоти мусиқии тоҷикиро аз лиҳози сохт ва усули пайдоиш мавриди пажӯҳиш қарор диҳад ва метавон гуфт, ки муваффақ ҳам шудааст.

Ба таври умум, имрӯз чи дар забоншиносии тоҷик ва чи дар забоншиносии Эрон роҷеъ ба роҳҳои воҷасозӣ миёни донишмандон ваҳдат ба назар намерасад. Агар дар забоншиносии тоҷик бархе аз донишмандон амсоли М.Муҳаммадиев аз ҷаҳор роҳи воҷасозӣ таъкид карда бошанд, бархи дигар ба мисли Ш.Рустамов аз шаш роҳи воҷасозии исм, забоншиносии тоҷик Мирзо Ҳасани Султон аз лиҳози сохтмони (сохтори) дастурӣ панҷ усул ё роҳи маъмули воҷасозӣ дар забони тоҷикиро ёдовар мешаванд. Донишманди маъруфи Шӯравии пешин В.С. Расторгуева ду усули асосии воҷасозии забони тоҷикиро таъкид кардааст: таркибафзоӣ (словосоставление) ва калимасозӣ (словопроизводство) бадин маънӣ, сохтани вожаҳои нав бо ёрии аносири мустақили воҷасоз (пешвандҳо ва пасвандҳо). Ин нукта қобили тазаккур аст, ки дар забоншиносии ҳуди Эрон то ба солҳои наздик асосан аз ду роҳи воҷасозӣ: вандӣ ва муштак таъкид ба амал меоварданд. Ахиран забоншиносони эронӣ дар мавриди роҳҳои воҷасозии забони форсӣ таҷдиди назар намуда, фикру андешаҳои ҳудро ба фикру назарҳои донишмандони Ғарбу Россия ва ба вижа, ба фикру андешаҳои Ж. Лазар, Л.С. Пейсиков ва Ю.А. Рубинчик ва дигарон хеле мушобеҳ сохтаанд.

Дар диссертатсия фикру назарҳои ду тан аз эроншиносии маъруфи рус Ю.А. Рубинчик ва Л.С. Пейсиков оварда шудааст, ки ба назари мо дар мавриди ин гурӯҳбандӣҳо ду нукта қобили зикр аст. Нахуст, ин ки роҳҳои воҷасозии аз сӯи Ю.А. Рубинчик, ки иборат аз ҷаҳор тоанд, дуруст буд, вале Ю.А. Рубинчик дар ин маврид таҷдиди назар карда, роҳҳои воҷасозии забони форсиро панҷто медонад. Ин дар ҳоле аст, ки ӯ дар ин маврид ҳамаи ҷаҳор роҳи воҷасозии аз сӯи Л.С. Пейсиков пешниҳодшударо пазируфта ва ҳамон як роҳи дигари воҷасозии ба қавли эшон “калимашавии ибораҳоро” чун як роҳи воҷасозии мустақил дар забон медонад. Дар сурате, ки Л.С. Пейсиков ба истилоҳ таҷдид шудани ибораҳоро на як роҳи воҷасозии забони форсӣ, балки як василаи тақомул ва рушди забон эътироф мекунад.

Аммо муаллифи диссертатсия бо пайравӣ аз забоншиносии тоҷик Мирзо Ҳасани Султон, ки аз лиҳози сохторӣ панҷ усули маъмули истилоҳозии тоҷикиро дар намунаи истилоҳоти қадимтарин осори илмии форсии дарӣ таъкид кардааст, асосан чун роҳнамо қабул карда ва

як усул ё роҳ ё шеваи дигари истилоҳсозиро изофа кардааст. Ин шаш усули истилоҳсозии мусиқии тоҷик ба қарори зеранд:

3.1. Усули сарфӣ (вожасозии вандӣ);

3.2. Усули наҳвиву сарфӣ (мураккабшавӣ);

3.3. Усули сарфиву наҳвии истилоҳсозӣ (роҳи вожасозии бидуни вандӣ ё транспозитсия);

3.4. Усули луғавию наҳвии истилоҳсозӣ (ба истилоҳи мураккаб гузаштани ибораҳои изофӣ ва ҷумлагунаҳо);

3.5. Усули луғавиву маъноии истилоҳсозӣ (густариши маъноӣ);

3.6. Усули наҳвии истилоҳсозии мусиқӣ (ба тарзи ибора сохтани истилоҳ).

Воқеан, ин усул ва ё роҳ яке аз пурмахсултарин роҳи истилоҳсозӣ на танҳо дар истилоҳоти мусиқӣ, балки тақрибан дар ҳама бахшҳои илму дониши муосир ба мушоҳида мерасад, ки муаллифи диссертатсия ин усулро шартан ба ибораҳои истилоҳии изофӣ ва ибораҳои истилоҳии пешояндӣ гурӯҳбандӣ намуда, бо мисолу намунаҳои кофӣ мавриди пажӯҳиш қарор додааст.

Ҳамин тавр Абдуллоева З. дар ҳалли масъалаҳои дар пеши худ гузошта муваффақона онро ба анҷом расонидааст. Аммо лозим ба зикр аст, ки Абдуллоева З.Ф. дар баробари дастовардҳо ва ёфтаҳои илмӣ, ки дар диссертатсия хеле зиёданд, бархе аз костагиҳо ва навоқис низ ба назар мерасад, ки аксаран ҷанбаи ороишӣ-техникӣ доранд.

1. Чизи нахусте, ки ба назар мерасад, риоя намудани қавоиди имлоӣ забони тоҷикӣ ва гоҳе ҳам хатоӣ услубӣ аст. Дар иртибот бо ин бояд ёдовар шуд, ки дар робита бо истифода ё корбурди садоноки “ӯ” дар диссертатсия ноҳамхониҳо дида мешавад. Лозим аст, ки бори дигар таҷдиди назар шаванд. Дар иртибот ба хатоӣ услубӣ дар саҳифаи 7, банди охир чунин омадааст: “Ҳамчунин истилоҳоти марбут ба мусиқиро олим, мусиқишинос, муаррих ва қомуснигори тоҷик Абӯабдуллоҳи Хоразмӣ (асрҳои IX- X)... ҷой доштааст. Ин ҷо ба назари мо, “ҷой додааст” беҳтар ва мувофиқи мақсад аст.

Дар робита ба ин метавон аз истифодаи нишонаи “вергул” дар диссертатсия ноҳамхонӣ дида мешавад, таъкид кард. Масалан, дар банди дувуми саҳифаи 16 чунин омадааст: “Азбаски калима, ё вожа...” нишонаи вергул ин ҷо лозим нест. Дар ҷумлаи баъдӣ, ки бо “Воқеан, барои калима ё вожа”, ки бидуни нишонаи вергул омадааст, дуруст ба назар мерасад.

2. Дар феҳристи адабиёт ё китобнома ноҷӯриҳо, ноҳамхониҳо ва ё номутобиқатҳо ба назар мерасад, ки ба назари мо таҷдиди назар меҳақад. Зеро дар диссертатсия як манбаъ бо як адад нишон дода шуда, вале дар номутобиқатӣ бо феҳрасти адабиёт қарор дорад. Масалан, дар саҳифаи 111 “й”. Пасванди “й” дар исмсозӣ сермахсул мебошад. Ин пасванд аз исм сифати нисбӣ ва гоҳо исм месозад” /28. 115/. Агар ба

фехристи адабиёт назар афканем, зери шумораи 28. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания омадааст.

(Замимаи 1). Дар диссертатсия дар чанд маврид аз асарҳои донишманди мусикишинос Н. Ҳакимов ёдоварӣ шудааст, вале дар фехристи адабиёт зикре аз ӯ нашудааст.

3. Дар саҳифаи 6, дар фасли “маъхазҳои муътамади таърихӣ гувоҳӣ медиҳад, ки мусиқии аҷдодони мо...” омадааст. Ин ҷо манзур вожаи “аҷдодон” аст, ки эрод ба Абдуллоева З.Ф. набуда, балки аз фурсати муносиб мехостем таъкид кунем, ки ҷамъбандии ҷамъи шикаста ё мукассари арабӣ худдорӣ шавад. Ҳарчанд фикру назарҳое вучуд дорад, ки ингуна ҷамъбандиро дар забони тоҷикӣ дуруст медонанд, ба назари мо дубора ҷамъбандӣ намудани ҷамъи шикастаи арабӣ хашин ва нобаҷост.

4. Дар саҳифаи 52 диссертатсия дар мавриди истилоҳоти “сароянда” гуфта мешавад, ки “Имрӯз дар матбуот ва дигар воситаҳои ахбори умумӣ мо ба ин маънӣ (яъне сароянда) аз истилоҳи “овозхон” истифода мебаранд, ки ба забони мо аз форсии Эрону Афғонистон ворид гардид.” Ин ақида аз чанд ҷониб қобили баҳс аст, зеро истилоҳи тозаофарандаи забони форсии Эрон, ки аз рӯи қолабҳои воҷасозии забони форсӣ сохта шудаанд, барои забони тоҷикӣ хоҳ мо инро мехоҳем ва хоҳ намехоҳем, ба забони тоҷикӣ роҳ ёфта, соҳибзабонони тоҷик аслан дарк намеkunанд, ки ин вожа ё истилоҳ сохтаи Фарҳангистонҳои Эрон аст.

Дар мавриди истилоҳи “сароянда” низ метавон чунин қазоват кард. Чун роҳҳои воҷасозии забони форсии кунунии Эрон ва тоҷикон новобаста аз номгузорӣ ҳамсону ҳамҷӯранд, дақиқан наметавон қазоват кард, ки ин ё он вожа бештар моли кадом забон аст. Ин нуқта лозим ба зикр аст, ки истилоҳи “сароянда” ҳанӯз ҳам дар забони форсӣ ба кор бурда мешавад ва далели қотеъ дар баробари соири фарҳангҳо “Фарҳанги форсӣ ба русӣ” – и Ю.А. Рубинчик аст: سراینده / саройандэ / 1. поющий; 2 1) певец; певчий 2) поэт (ҷилди 2. саҳ. 30).

Хулоса ва натиҷагирӣҳои муаллифи рисола Абдуллоева З.Ф. илмӣ ва бо шавоҳиду далоили муътамад навишта шуда, аз сатҳи дониши баланду истеъдоди хуби илмии ӯ дарак медиҳад.

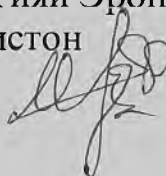
Фишурда, мақолаҳои ба таъъ расида баёнгари мазмуну моҳияти рисолаи илмӣ мебошанд.

Хулоса, таҳқиқоти Абдуллоева Заррина Фатуллоевна “Таърихи инкишофи истилоҳоти мусиқӣ дар забони тоҷикӣ” ба талаботи диссертатсияи номзадӣ, ки комиссияи олии аттестатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян қардааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи номзоди илми филология аз рӯи ихтисоси 10. 02. 22.- Забонҳои халқҳои кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо ва

сокинони бумии (аборегенҳо) Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ)
мебошад.

Муқарризи расмӣ, номзади илми филология,
дотсенти кафедраи филологияи Эрони
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Муҳаббатов Абулфазл

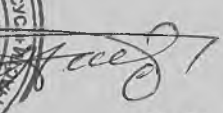
Нишонӣ: ноҳияи Рӯдакӣ,
ҷамоати Чоряккорон,
маҳаллаи Хуснобод
тел.: 93 555 16 57

20.03.с.2019

Имзои муқарризи расмӣ А.Муҳаббатовро
тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Тавқиев Эмомалӣ Шодихонович

05-04-2019